

Giovanni Pico della Mirandola unokaöccsének,
Gianfrancescónak

Üdvözetem az Üdvözítő nevében

Cseppet sem kell csodálkoznod, fiam, hogy mihelyt elváltál tőlem, legott számtalan bűnre csábító alkalom adódott számodra, hogy összezavarjon, és útját állja szilárd elhatározásodnak, miszerint helyesen fogsz élni; ámde bánkódnod vagy visszarettened sem kell emiatt. Sokkal inkább az volna csoda, ha a halandók közül egyedül számodra nyílna meg küszködés nélkül a mennybe vezető út, mintha most egy csapásra sem a világ nem lenne többé csalóka, sem az ördög nem lenne többé gonosz, vagy mintha már te sem testben élnél, mely a lélekkel ellentétes dolgokra vágyakozik, és (hacsak nem ügyelünk éberem üdvösségünkre) megrészegülünk Kírké poharától, és a csábító mesebeli szörnyetegekké rútit bennünket. Hogy mégis örvendezned kell, azt Jakab apostol is megerősíti, amikor ezt írja: *Testvéreim, tartsátok nagy örömmel, ha különféle megpróbáltatások érnek benneteket;*¹ és méltán: hiszen miféle reményünk lehet a dicsőségre, ha nincs semmi remény a győzelemre; avagy van-e mód győzelemre, ha csatára nem került sor? Az nyer diadalkoszorút, aki kihívást kap a harcra, mégpedig olyanra, ahol senki nem szenvedhet vereséget akarata ellenére, és ahol nincs is szükségünk más eszközre a győzelemhez, csupán arra, hogy valóban győzni akarjunk. A keresztény ember nagy szerencséje ez, egyrészt mivel a győzelem csakis az ő akaratától függ, másrészt mivel a győztes minden vágyánál s várakozásánál nagyobb az eljövendő jutalom.

Mondd meg kérlek, kedves fiam, van-e bármely olyan dolog ebben az életben, ami iránt vágyakozás fűti a halandók szívét, és aminek megszerzéséért ne kellene előbb sok szenvedést vállalni, számtalan méltánytalanságot és nyomorúságot elviselni? A kereskedő is úgy véli, helyesen cselekedett, amikor tízéves hajózás után, ezernyi kényelmetlenség és életveszély árán valamivel nagyobb vagyonra tett szert. Korunk háborúiról² felesleges írnom neked: azok szörnyűségeire a tapasztalat tanított és tanít téged. Hogy mily töméntelen bosszúsággal, mennyi gonddal és mennyi aggodalommal jár a fejedelmek kegyének elnyerése, társaink barátságának megszerzése, a hivatalok hajszolása, azt inkább én tanulhatnám meg tőled, minthogy erre megtanítsalak, hiszen visszavonultságommal és könyveimmel megelégedve már gyermekkoromtól fogva megtanultam a sors adta keretek közt élni, és magamnak élve (amennyire erőmből telik) nem sóvárgok és nem törekszem többre önmagamnál.

Raadásul ezeket az evilági, mulandó, bizonytalan és hitvány dolgokat, melyeken vadállatokkal osztozunk, még verejtékezve és lélekszakadva is alig nyerjük el, míg a mennyei és

¹Jak. 1,2.

²Itáliában az 1451-es lodi béke után viszonylagos egyensúly jött létre a félsziget meghatározó központi hatalmai között. Apróbb összecsapásoktól eltekintve Pico della Mirandola életében jelentősebb háborúra (legalábbis Itáliában) nem került sor. Annál inkább 1494 után, amikor megindul az Itália birtoklásáért folyó francia-Habsburg vetélkedés, amely harminc év alatt háborúk sorozatával szinte letarolja Itáliát.

isteni javakhoz, melyet szemünk nem látott, fülünk nem hallott, és melyre szívünk sem vágyott³, amihez restek és lusták vagyunk, akartunk ellenére szinte odakényszerítenek minket az istenek. Mintha bizony nélkülünk vagy Isten nem tudna kormányozni, vagy az ég lakói nem lehetnének boldogok. Nyilvánvaló, hogyha a földi boldogságot a semmittevéshez hasonlítanánk, lenne olyan, aki a fáradozástól vonakodva szívesebben szolgálna-e világnak, mint Istennek. Ám ha Isten útja semmivel nem fárasztóbb, sőt, inkább fáradunk el a bűnök ösvényén (innen a kárhozottak ama mondása is: *kimerülésig jártuk a bűn ösvényeit*⁴), végtelesen esztelen ember volna, aki azon akarna fáradozni, hogy munkája révén inkább szenvedéshez, mintsem nyereséghez jusson.

Nem is említem, mekkora béke és micsoda lelki boldogság, ha semmi nem nyomaszt bennünket, ha semmilyen bűn nem sápaszt el, pedig ez kétség kívül messze felülmúl minden az életben kívánható vagy elnyerhető gyönyörűséget. Mi oly kívánatos a világ gyönyörűségei közül, amikor hajszolásuk kifáraszt, megszerzésük elbutít, elvesztésük pedig szenvedést okoz? Kétkedsz abban, fiam, hogy a bűnösök lelkét is örökös aggodalmak gyötrik? Pedig Isten ígéje, aki nem csal s nem csalatkozik, ezt mondja: *De az istentelenek olyanok, mint a háborgó tenger, amely nem bír megnyugodni.*⁵ Hiszen számukra nincs bizonyosság és nincs békesség, és minden csak gyötrelmekkel és halállal fenyegeti őket. Ezekre irigykedünk tehát? Velük versengünk? S közben megfélekedve saját méltóságunkról, megfélekedve hazánkról, mennyei Atyánkról, mi magunk is, noha szabadnak születünk, önként a rabszolgáik leszünk, és velük együtt nyomorultul élünk, még nyomorultabbul pusztulunk el, végül a legnyomorultabbul örök kárhozatra vettetünk. Oh, vak emberi elme, oh elvakult kebel! Ki ne látná, napnál világosabban, hogy mindez még az igazságnál is igazabb, és mégsem tesszük azt, amiről tudjuk, hogy meg kell tennünk, csupán toporgunk, *hasztalan próbálva sarunkat kirántani a sárból.*⁶

Ne kétkeljedj abban, fiam, hogy ezen a helyen, ahol élsz, minden egyes pillanatban számtalan akadály állja majd utadat, hogy szándékdóttól, miszerint helyesen és szentül akarsz élni, elrettentsen, és bukásba taszítson, ha nem vigyázol. De mindezen akadályok között az igazán végzetes szerencsétlenség az, ha éjjel-nappal olyanok közt időzünk, akiknek nemcsak hogy minden pillanatban bűnre csábít az élete, hanem akik az erény megadásra kényszerítéséért teljes egészében az ördög hatalmának alávetve, a halál zászlaja alatt és a pokol zsoldjában harcolnak az ég, az Úr és Krisztus ellen. Te azonban kiáltsd a prófétával együtt: *Szaggassuk le az ő bilincseiket, és dobjuk le magunkról köteleiket!*⁷ Mert ők azok, akiket Isten átadott a gyalázat elszენvedésének és *romlott eszükre hagyta őket, hogy alávaló tetteket vigyenek végbe. Tele vannak mindenféle gonoszsággal, tele irigységgel, gyilkossággal, vetélkedéssel, ármánykodással, rosszindulattal. Megszólók, rágalmazók, istengyűlölők, gyalázkodók, fennhéjázók, kérkedők, agyafúrtak, esztelenek, hitszegők, lelketlenek, könyörtelenek. Bár fölismerték Isten rende-*

³ 1 Kor. 2,9

⁴ Bölcs. 5,7

⁵ Iz. 57,20

⁶ Az eredetiben: *necquicquam coeno cupientes avellere plantam*; horatiusi allúzió. Vö.: Horatius: Sat. 2. 7. 27. (*nequicquam coeno cupiens evellere plantam*)

⁷ Zsolt. 2,3

lését, hogy aki efféle művel, méltó a halálra, mégis ilyeneket tesznek, sőt a tetteseknek még helyesnek is.⁸ Ezért te, fiam, ne akarj azoknak tetszeni, akiknek maga az erény nem kedves. Inkább mindig az apostol szavait tartsd szemed előtt: *inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek,*⁹ továbbá: *ha még emberek tetszését keresném, nem volnék Krisztus szolgája.*¹⁰ Ragadjon el téged valamiféle szent törekvés, és ne engedd, hogy olyanok legyenek életed irányítói, akiknek inkább a te irányításodra lenne szükségük, mert sokkal illendőbb, hogy ők – veled együtt helyesen élve – elkezdjenek emberré válni, minthogy te akarj – nemes elhatározásod feladásával – velük együtt rútol elállatiasodni.

Isten a tanúm, hogy mindannyiszor valami ámulat és megdöbbenés kerít hatalmába, amikor elkezdek az emberek törekvésein vagy (hogy világosabban fejezzem ki magam) szintiszta örülségein, nem is tudom, gondolkozni-e, vagy inkább fájdalmasan csodálkozni, vagy még inkább szánakozni. Hiszen nyilvánvalóan hatalmas esztelenség nem hinni az Evangéliumban, amelynek igazságát a mártírok vére hirdeti, apostoli szavak visszhangozzák, csodák bizonyítják, amit megerősít az értelem, amiről tanúbizonyságot ad a világ, mellette szólnak az elemek, és amit még a gonosz lelkek is elismernek. De sokkal nagyobb esztelenség, hogy ha nem kételkedsz ugyan az Evangélium igazságában, mégis úgy élsz, mintha hamisságában lennél bizonyos. Mert ha igaz az, hogy a legnehezebb dolog gazdag emberként bejutni a mennyek országába,¹¹ miért törekszünk arra, hogy gazdagságunk nap-nap után gyarapodjék? Ha pedig az is igaz, hogy nem azt a dicsőséget kell keresnünk, ami az emberektől, hanem azt, ami Istentől való,¹² miért függünk mindig az emberek véleményétől? Senki sem törődik már azzal, hogy kedves legyen Isten előtt; de ha erős a mi hitünk, eljön majd az idő, amikor így szól az Úr: *Távozzatok tőlem, ti átkozottak, az örök tűzre,*¹³ majd pedig így: *Jertek, én Atyámnak áldottai, örököljétek ez országot, a mely számotokra készített a világ megalapítása óta;*¹⁴ miért félünk hát mindentől jobban a pokol tűzénél, és miért nem reménykedünk mindennél jobban Isten országában?

Mi mást mondhatnánk, mint hogy névlegesen sokan keresztények, a lényegét tekintve azonban igen kevesen. Te azonban, fiam, igyekezz belépni azon a szűk kapun, és ne törődj azzal, mit cselekszenek a többiek; a természet törvénye, az értelem és Isten szabja meg, hogy mit kell tenned. Mert nem lesz kisebb a te dicsőséged, ha kevesekkel együtt jutsz az üdvösségre, sem könnyebb a bűnhődésed, ha sokakkal együtt kárhozol el. Ám van két, felettebb alkalmas eszközöd a világ és a sátán ellen, melyekkel, mint szárnyakkal a magasba emelkedhetsz a siralom völgyéből: ez pedig az alamizsna és az imádság. Hiszen mire jutnánk Isten segítsége nélkül, és miképpen segíthetne Ő, ha nem kérjük rá? Ám bizonyosan nem hallgat meg téged, amikor hozzá fordulsz, ha korábban te sem hallgattad meg a hozzád forduló elesettet, és nem is illendő, hogy Isten ne vessen meg téged ember

⁸Róm. 1, 28-32

⁹ApCsel. 5,29

¹⁰Gal. 1,10

¹¹vö.: Mt. 19,23; Mk. 10,23, 10,24; Lk. 18,24

¹²vö.: Jn. 5,44

¹³Mt. 25,41

¹⁴Mt. 25,34

voltodban, ha te emberként megvetted embertársadat. Meg van írva: *amilyen mértékkel mérték, olyannal mérnek nektek;*¹⁵ máshol pedig: *boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.*¹⁶ Amikor pedig imádságra hívlak, nem olyanra hívlak, ami böbeszédüsből áll, hanem amely az elme titkos rejtekében, a lélek legmélyén, áhítattal szól Istenhez, és amely az elmélkedés fényességes éjszakájában nemcsak feltárja a szívet az Atya előtt, hanem egyesíti is Vele valami elmondhatatlan módon, melyet csak a beavatottak ismernek. Nem az számít, milyen hosszú az imád, hanem az, hogy mennyire átélt és mily forró; inkább szakítsák meg sóhajok, minthogy szavak sorjázó sokasága tegye terjengőssé. Ha szíveden viseled üdvödet, ha biztonságban akarsz lenni a sátán csapdájától, a világ viharaitól és ellenségeid álnokságától, ha arra vágyódsz, hogy Istennek kedves légy, és végül üdvözülj, gondod legyen rá, hogy ne múljék el nap, hogy ne fordultál volna legalább egyszer imádsággal Istenhez, és elébe borulva, jámbor lelked alázatos áhítatával, nem foghegyről, hanem szíved mélyéből ne kiáltottad volna a prófétával: *Ifjúságomnak vétkeiről és bűneimről ne emlékezzél meg; kegyelmed szerint emlékezzél meg rólam, a te jóvoltodért, Uram!*¹⁷ A Szentlélek, aki közbenjár érettünk, és a szükség is, minden egyes órában sugallni fogja neked, hogy mit kérj Istentől; de sugallja majd a Szentírás is, amit – újra és újra kérlek – mindig tarts kezed ügyében féltreteve immáron a költők meséit és játszadózásait. Nem tehetsz sem Istennek tetszőbbet, sem magadnak hasznosabbat, mint hogy nem késlekedsz éjt nappallá téve forgatni a Szentírást¹⁸. Lakozik ugyanis abban valamiféle égi erő, éltető és hatalmas, mely az olvasó lelkét (ha tisztán és alázattal forgatta azt) valamilyen csodálatos hatalommal az Isten szeretete felé irányítja.

De lám, túlléptem egy levél keretein, melyre részint a téma kényszerített, részint az a rendkívüli szeretet, melyet kíváltképp azóta érzek irántad, amióta szent elhatározásodról értesültem. Végezetül már csupán arra szeretnék figyelmeztetni (amiről sokat beszélgettünk, amikor nálam voltál), hogy két dolgot soha ne felejts el: egyrészt, hogy Isten fia meghalt érted; másrészt, hogy te magad is, bármily sokáig éltél, hamarosan meg fogsz halni. Így, mintegy két sarkantyúval, egyik oldalon a félelem, másik oldalon a szeretet sarkantyújával hajszold lovadat pillanatnyi életünk rövid pályáján az örök boldogság jutalma felé, mivel semmilyen más célt nem szabad vagy nem lehet magunk elé tűznünk, mint hogy mindkét ember¹⁹ örökös békéjében vég nélkül élvezzük a végtelen javakat.

*Élj boldogul és féld az Istent,
Ferrara, 1492. május 15.*

¹⁵Mk. 4,24

¹⁶Mt. 5,7

¹⁷Zsolt 25,7

¹⁸Vö: Horatius: *De arte poetica*. 268.

¹⁹Az eredetiben: *utriusque hominis*. Érdekes, nehezen értelmezhető kifejezés. Talán Krisztus emberi és isteni természetét takarja, vagy a halandó emberben is meglévő halhatatlan lelket. Ilyen értelemben lehetne „két emberről”, halandóról és halhatatlanról, „testi” és „lelki” emberről beszélni. Pico a Heptaplusban használja a (kis) embert (mikrokozmosz) és a nagy embert (makrokozmosz) értelemben. [vö.: Kaposi Márton: Pico della Mirandola és a Heptaplus. *Vigilia* 2002/10. 729.p.] További sajátossága a kifejezésnek, hogy a fordítás alapjául szolgáló latin-olasz nyelvű kiadás olasz fordítása egyszerűen nem hozza. A Morus-féle fordításban viszont *soule & body* szerepel...